мовні явища, висувати гіпотези, робити висновки й застосовувати здобуті знання в різних навчальних і життєвих ситуаціях. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування дослідницьких умінь учнів у процесі навчання української мови.

Значний потенціал для реалізації дослідницького підходу в мовній освіті має лінгводидактична спадщина Олександра Михайловича Біляєва, який наголошував на необхідності активної пізнавальної діяльності учнів, розвитку їхнього мислення, спостережливості й мовного чуття. Велику увагу науковець приділяв організації спостережень учнів над мовними явищами, застосуванню на уроках української мови проблемних запитань, евристичної бесіди, роботи з текстом, що сприяли переходу від репродуктивного засвоєння знань до елементів самостійного дослідження. Під керівництвом Олександра Біляєва Варвара Теклюк виконала дослідження, присвячене організації спостереження над мовою в системі методів навчання [1]

О. М. Біляєв вважав спостереження початковим етапом пізнання мовних закономірностей: систематичне спостереження за функціюванням мовних одиниць у тексті створює підґрунтя для формування в учнів умінь аналізувати, порівнювати, узагальнювати й робити висновки. Це відповідає засадам компетентнісного навчання, оскільки забезпечує активну участь учнів у процесі здобуття знань.

Освітня практика переконує, що в процесі навчання української мови формування дослідницьких умінь учнів доцільно реалізовувати через мовні дослідження, мініпроєкти, роботу з різними типами текстів, аналіз мовних явищ у реальному комунікативному середовищі. Важливим є також застосування цифрових ресурсів, корпусних технологій, медіатекстів та інтерактивних платформ, що розширюють можливості учнівської дослідницької діяльності.

Отже, ідеї О. М. Біляєва щодо активізації пізнавальної діяльності учнів й організації спостережень над мовою не втратили актуальності й сьогодні. Вони становлять методологічне підґрунтя для формування дослідницьких умінь учнів.

Використана література

1. Теклюк В. Я. Спостереження над мовою в системі методів навчання української мови в V-VII класах: дис. … канд. пед. наук: 13.00.02 / НДІ педагогіки України. Київ, 1991. 146 с.

***Валентина НОВОСЬОЛОВА*,**
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови
та літератури
Інституту педагогіки НАПН України

НАЧАСНІСТЬ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ Л. В. СКУРАТІВСЬКОГО В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ

Українська земля щедра на сподвижників Духу, які з високим почуттям гідності й розумінням власного життєвого призначення самовіддано й безкорисливо, часом непомітно для сучасників, працювали на майбутнє України. Вони присвячували своє життя формуванню найголовнішого, без чого зміни в державному устрої неможливі, – вихованню покоління українців, свідомих свого незалежного шляху, незламних вірою у становлення гідної держави. Таким лицарем Духу був Леонід Віталійович Скуратівський – компетентний науковець, талановитий публіцист, мудрий керівник, натхненний учитель, неординарна інтелектуальна особистість, високопорядна і чуйна людина.

Учитель українства – без пафосних політичних гасел і показового патріотизму, який віддано працював над формуванням інтелекту нації, її морально-етичних якостей – живив творчий запал молоді. Щоденно, усім своїм життям вчив, як розвивати духовну особистість, зберігати й примножувати культурні й цивілізаційні надбання свого та інших народів, прилучати українських учнів до національних і світових джерел культури, не втрачати власних історичних символів і традицій, співвідносних із культурними коренями.

Своїм життєвим прикладом Леонід Скуратівський – авторитетний учений-методист української лінгводидактики, кандидат педагогічних наук, завідувач відділу навчання української мови (з 1996 по 2004 р) Інституту педагогіки НАПН України, засновник і незмінний редактор часопису «Українська мова і література в школі», автор монографії «Пізнавальні завдання з української мови», співавтор низки навчальних програм і шкільних підручників української мови з 5 по 11 класи, методичних посібників для вчительства, численних наукових розвідок, ін. – показав, що людина спроможна на вагомі життєві досягнення завдяки постійній роботі над собою, досягненню поставленої високої планки розвитку власної духовної культури.

Л. Скуратівський зосереджував увагу на проблемі саморозвитку й самовдосконалення особистості учня. У вітчизняній методиці навчання української мови учений започаткував реалізацію текстового підходу в процесі створення підручника української мови. Уперше мовні й мовленнєві поняття почали вивчатися на основі тексту певної тематики, що відповідає соціокультурному принципу навчання української мови і є засобом опанування національних і загальнолюдських культурних і духовних цінностей. Підхід до вивчення мовних одиниць у контексті цілісного тексту є основним у створенні новітніх підручників.

Гармонійність світобачення, вважав Л. Скуратівський, має бути забезпечена урівноваженим розвитком інтелектуальної та емотивної сфер особистості учня, поєднанням наукового й мистецького, логічного та інтуїтивного, раціонального та ірраціонального підходів до пізнання й осягнення реальності, що взаємодоповнюють один одного, убезпечують від однобічності й поверховості; співмірною зовнішньо і внутрішньо перетворювальною діяльністю людини.

Начасною залишається настанова Л. Скуратівського, що стосується піднесення національної і світоглядної свідомості, загального рівня культури, зміцненні сім'ї як первинної клітинки суспільства, у налагодженні втраченого зв'язку з природою, притаманного нашим предкам, у поверненні до одвічних цінностей буття, відкинутих комуністичним режимом, до світової спільноти суверенних демократичних держав, у зближенні наукового і релігійного світобачення, відновленні внутрішньої духовної цілісності.

На сучасному етапі модернізації змісту навчання української мови в закладах загальної середньої освіти з огляду на розроблення і впровадження нових освітніх стандартів, спрямованих на досягнення якісно нового рівня освітнього розвитку, не втрачають актуальності розроблені Л. Скуратівським світоглядні засади навчання мови і вивчення літератури, що мають слугувати дороговказними орієнтирами, критеріями оцінювання фактів, явищ, подій повсякденного життя, світу культури.